

Jødernes eiendom: moral eller penger?

TELLER PENGER: Flertallet i Skarpnes-utvalget kritiseres for «revisorholdning». Men også mindretallet teller penger.

AP 27/6-97

GUNNAR MAGNUS

Kommentatoren er journalist i Aftenpostens politiske redaksjon

– Jeg hadde helst sett at disse sakene aldri hadde kommet opp, sa Jo Benkow i fjor. Han kommenterte utvalget som skulle gjennomgå beslagleggingen av jødisk eiendom under krigen.

Den tidligere stortingspresidenten fremholdt at de fleste jøder ikke vil ha «fem flate øre». I stedet anbefalte han at Stortinget bevilger «en generøs sum» til de mosaiske trossamfunnene i Oslo og Trondheim.

Nå har utvalget, under ledelse av Oluf Skarpnes, levert en splittet innstilling. Mindretallet består av de to som ble oppnevnt etter forslag fra jødene.

De to har fått nærmest enstemmig støtte av mediene og det politiske miljøet. Og det er en nokså sikker spådom at Regjeringen og Stortinget vil følge opp, og at det bevilges et betydelig beløp til jødiske formål. Få vil si seg uenig i det.

Men noe av hensikten med utvalget – å etablere nasjonal enighet om å ryd-

de opp i økonomisk urett overfor jøder – er allerede gått tapt.

Det er ikke gitt å fordele ansvaret. Men når man opplever mindretallets velregisserte opplegg for å valse ned flertallet, sniker det seg inn en beklemmende følelse.

Det som ga støtet til utvalget, var en artikkel i Dagens Næringsliv om skjebnen til to jøder som mistet familie og eiendeler. Mange ble opprørt, og justisministeren måtte gjøre noe. Skarpnes-utvalget fikk i oppdrag å kartlegge hva som skjedde med jødernes eiendeler under krigen og hvordan verdiene ble tilbakeført.

En uke før innstillingen skulle avleveres, bragte TV og aviser nyheten om splittelsen, med ledsagende kommentarer fra mindretallet. Det fikk støtte fra flere politikere, som åpenbart var forhåndsorientert.

Koordinert

Mediestormen kom som resultat av en vel koordinert aksjon. Og den etterlot inntrykk av et sneversynt flertall, bare opptatt av å telle kroner og øre, mens mindretallet ville legge mer vekt på de moralske dimensjoner ved krigsårenes uhyrlige jødeutryddelse. Som om ikke tanken om et erstatningsoppgjør også må springe ut av et moralsk engasjement.

Utvalgsmedlem Bjarne Bruland sa f.eks. til Vårt Land: «Dei norske institusjonane etter krigen fylgde reglane... Men i alle fall i dag må vi sjå heile den saka på nytt og slå fast at oppgjøret

må vera av moralsk karakter...». Et annet medlem, Berit Reisel, sa at mindretallet ikke hadde forsøkt å regne ut eksakte beløp, og at det først og fremst var behov for et moralsk og etisk oppgjør.

Sterkest og klarest var Erik Solheim (SV). Han hevdet at flertallet betraktet oppdraget som «skiftejus» og «revisorsvirksomhet», uten å forstå at det skulle forberede et historisk og moralsk oppgjør.

PR-utspill

Mindretallets PR-utspill var usedvanlig vellykket. Knappt noen politikere vil våge noe så ukorrekt som å støtte flertallet. Hver gang en statsråd tar ordet «moralsk» i sin munn, blir det tolket til fordel for mindretallet. Og da utvalget fremla sin innstilling, skrev Vårt Land reservasjonsløst om «flertallets kalde kalkulasjoner og mindretallets målsetning om et moralsk oppgjør».

Men hva skulle dette «moralske oppgjør» innebære?

Nå kan alle lese innstillingen. Da er det vanskelig å oppdage noen prinsipiell forskjell i tilnærmingen. Begge parter redegjør for krigstidens beslag og for fredsårenes erstatningsordninger. Den som forventer at mindretallets fremstilling er mer gjennomsyret av moralske betraktninger og mindre av «kalde kalkulasjoner», vil bli overrasket.

Mindretallet legger imidlertid vekt på at hele det jødiske samfunn ble rammet av likvidasjonene. Og til slutt

nevnes at det «ligger et moralsk imperativ» i tillegg til det økonomiske oppgjøret.

Flertallet, på sin side, tar opp den mulighet at myndighetene «ser bort fra mer eller mindre kvantifiserbare tap» og i stedet peker på at jødernes skjebne var spesiell. «En erkjennelse i dag må først og fremst bli av moralsk og symbolsk art. Men den kan i tillegg gis uttrykk i et pengebeløp, en erkjent lighetssum som kommer jødene i Norge til gode,» skriver flertallet, som antyder at man kan velge et kollektivt oppgjør – gjennom ved en tildeling til de mosaiske trossamfunnene eller et fond for jødisk religion og kultur.

Den vesentlige forskjellen på flertall og mindretall dreier seg om noe langt mer håndfast enn moral:

Spesiell skjebne

Flertallet har beregnet jødernes tap (det som ikke ble tilbakeført) til 110 mill. kr. etter dagens kroneverdi, men minner om at også andre måtte nøye seg med avkortet erstatning.

Mindretallet anslår at jødene led et økonomisk tap som ligger «betydelig høyere» enn 440 mill. kr. Selv om endel ble tilbakeført, mener mindretallet at dette oppveies av diverse utgifter som ble fratrukket.

Forskjellen mellom «revisorer» og «moralske» koker altså ned til en forskjell på noen hundre millioner kroner.

Da er det så man skulle ønske at Benkows anbefaling hadde vært fulgt fra begynnelsen av.